

SOCIOLOGIJA

Sociologija je mlada veda, razvije v 19. stoletju, je znanost o temeljnih strukturah, oblikah, delovanjih in razvojnih zakonitostih družbe. Gre za odnose v družbi..

Ukvarja se z vprašanji, ki jih srečamo vsak dan. Izraz sociologija je ustvaril Avguste Comte.

METODOLOGIJA IN RAZISKOVALNE TEHNIKE V SOCIOLOGIJI

Vsaka znanstvena disciplina ima opredeljen predmet raziskovanja, urejen sistem znanstvenih spoznanj ter razvite metode raziskovanja, značilne za posamezno znanstveno disciplino.

Populacija – je skupek vseh enot pojava, ki ga raziskujemo

Vzorec – je del raziskovalne populacije, na kateri sklepamo o celotni populaciji

Metode sociološkega raziskovanja:

- metoda opazovanja z udeležbo (raziskovalec v času raziskave živi in dela s skupino)

Greš v skupino mamilašev – jih opazuješ

- metoda eksperimenta (eksperiment se izvaja ob hipotezi)

Nekdo nas opazuje in vstopi v razred - sprememba

- metoda spraševanja (je najpogostejša metoda. Najbolj značilni sta anketa in intervju)

- metoda analize dokumentov (teoretično predelaš)

Načrt ali faze raziskovalnega dela:

- opredelitev problema

- pregled literature (internet, knjižnica)

- opredelitev hipoteze (predvidevamo kaj bomo naredili)

- izbor metod (anketa, osebni stiki)

- zbiranje podatkov

- analiza rezultatov (grafi, tabele, krivulje)

- sklepi

Kako sestavimo raziskovalno nalogo:

- povzetek (dolga 12 – 15 vrstic. Zelo na kratko povedano o čem govori celotna raziskava)

- cilj raziskave (uvod)

- teoretični del (knjige, revije, internet)

- metodologija (hipoteze, kako smo raziskovali)

- obdelava podatkov (tabele, grafi, krivulje)

- povzetek (kaj si novega ugotovil, hipoteze ugotoviš ali zavrneš)

- predlogi (kaj bi še lahko raziskovali, načrti za nadaljnje raziskave)

- literatura (po abecedi-navpično, avtor, naslov, založba, kraj, datum, na koncu je **ločilo** .;

- priloge (anketa)

KULTURA

Kultura je latinskega izvora in najprej pomenila obdelovanje zemlje, gojenje, negovanje, poljedelstvo.

Danes označuje tipično obnašanje ljudi na osnovi tradicije. Podaja nam splošen vzorec vedenja, ki se razlikuje od skupine do skupine. V starem Rimu je kultura pomenila gojitev. Kultura je tudi umetnost – zajema religijo, filozofijo, znanost. S kulturo se označujejo vzorci vedenja.

Na posameznika vpliva več kultur:

- kultura družine
- kultura države

V družbi obstajajo različne kulture, ki živijo ena zraven druge. **Dominantna kultura** je tista kultura, ki v neki družbi prevladuje.

Možnost spoznavanja kultur nam ponudijo mediji – časopis, revije, radio.

Ljudje se razlikujejo po družbenem položaju, izobrazbi, religiji, etiki, rasni pripadnosti kar označujemo z **kulturna pluralnost**.

Soobstoj različnih kultur označujemo z pojmom **multikulturnost**.

MLADI IN SUBKULTURA

Mladina norme in vrednote starejših zavrača. Oblikujejo si svoje norme, vrednote, vzorce vedenja in se razlikujejo od ostalih članov družine, to je **mladinska subkultura**.

Primer subkulture, ki jo imamo v Sloveniji je subkultura **Romov** – njihov način se razlikuje.

Verske sekte ustvarjajo obliko subkulture – nastale v 16. stoletju.

Pripadnik mladinske subkulture je tista oseba, ki pripisuje vrednotam nekega stila življenjski pomen.

SOCIALIZACIJA

Je proces, s katerim ljudje naučijo vzorcev obnašanja, ravnanja in sprejemanja vrednot, ki veljajo v neki družbi za normalne.

Socializacija traja vse življenje, a v obdobjih življenja ni enako intenzivna.

Posameznik se do smrti uči vedenja ter sprejema, preoblikuje, spreminja vrednote in stališča.

Primarna socializacija

Poteka v družini in v otroštvu, zanjo so pomembni intimni odnosi. Je odločilnega pomena za nadaljnjo življenje. Otroci posnemajo starše, starši so vzor, ravnaajo se kakor starši ukažejo.

Sekundarna socializacija

Poteka v zgodnjem otroštvu po uspešni primarni socializaciji. Posameznik se vzorcev, vrednot, pravil še uči, vendar z vključevanjem v družbo uči tudi od drugih. Vstopa v vrtec, šolo.

Terciarna socializacija

Obsega socializacijo po obdobju pubertete in je pomembna zaradi pridobivanja norm, vrednot, meril potrebnih za vstop na trg dela, prevzemanja vlog moža, žene, očeta, mame.

Resocializacija ali vnovična socializacija pomeni, da se posameznik ob novih naučenih vsebinah nauči novih oblik vedenja, razmišljanja, vedenja.

ODKLONSKOST IN DRUŽBENI NADZOR

Da bi družba lahko obstajala sta potrebna red in predvidljivost. Socializacija in socialna kontrola sta sredstvi, s katerima ljudi spodbuja k podreditvi vrednotam in vedenju.

Tipi socialne kontrole:

Neformalna kontrola

Je oblika kontrole, ki jo ljudje doživljajo v vsakodnevnem življenju, doma, na ulici. Če ne živiš v skladu z življenjem tvoje družbe lahko postaneš žrtev posmeha, osamljen. Vpliv vrstnikov je izredno močan v obdobju pubertete, zato posameznik počne stvari, ki jih v drugih okoliščinah nebi. Drug pomemben vpliv na vedenje predstavlja družina. Vedenje, ki ga družina zavrača vpliva na posameznega družinskega člana.

Formalna kontrola

Je uraden, pravni način kontrole. Obstajajo zakoni, ki regulirajo tvoje ravnanje in predpisujejo tudi sankcije, če ne delaš v skladu z njimi. Obstajajo skupine, ki so zadolžene za izvajanje teh zakonov. Del formalne kontrole niso le sodišča, tudi šole, uradi, ki imajo svoje pravilnike, zakone.

Kriminalno dejanje – so tista dejanja, ki kršijo zakon.

Odklonska dejanja – so tista, za katere drugi ljudje sodijo, da so nenormalna.

Kar velja za odklonsko se lahko spreminja:

- čas (vedenje v zgodovinskem obdobju je veljajo za odklonsko, danes ne. Danes se razlikujejo od tistega od 16. stoletja.)
- družba (v raznih družbah obstajajo različna pričakovanja od njenih članov. Vedenje muslimanske ženske je drugačno od evropske moderne ženske)
- mesto (oblačila, ki jih nosimo na plaži so drugačna od tistega na delovnem mestu)
- kdo stori dejanje (določen tip vedenja je sprejemljiv za določeno starost)
- 17. letnik se lahko v diskoteki obnaša divje, 70. letnika bi označili za neumnega

MARGINALNOST

Ljudem, ki živijo na robu družbe pravimo marginalci.

To je skupina ljudi, ki živijo na robu družbe, nimajo ugleda, zaščite, niso enakopravno obravnavani. Te skupine ostali zaničujejo, bojijo. Take skupine so: Romi, klošarji, invalidi, drugače prizadeti ljudi.

Tudi mladi lahko imajo marginalen položaj. Odrasli jim pripisujejo predrznost, neodgovornost, napadalnost, nevarne. Vsako družbo sestavlja sredina in rob.

DRUŽBENA NEENAKOST IN GIBLJIVOST

Družbena neenakost pomeni, da v družbi glede na različnost obstaja neenakomerna razporeditev določenih dobrin.

Sodobne družbe imajo mnogo poklicev in dejavnosti, kar vodi v različne družbene statuse.

Družbena slojevitost je posebna oblika družbene neenakosti.

Oblike družbene slojevitosti:

Kastni sistem

Je popolnoma zaprt sistem družbene slojevitosti, ki temelji na hindujski religiji. V Indiji se po tradiciji ljudje delijo v skupine glede na kaste in ne na razrede.

Sužnjelastništvo

Je drugi zaprt sistem. V tej obliki je mogoče biti lastnik človeka. Družba se deli na veleposestnike in sužnje. Vmes je sloj obrtnikov, trgovcev.

Stanovi

Pojavila v feudalnem sistemu. Na vrhu družbe sta bila plemstvo in duhovščina, nato trgovci, obrtniki, kmeti. Najnižji sloj so bili tlačani.

Razredi

Pomemben je status, ki si ga pridobiš sam, kar imenujemo pridobljeni status. Je najbolj odprt sistem družbene slojevitosti.

Družbena slojevitost je odvisna od:

- ekonomskega položaja (ekonomski položaj se definira glede na imetje in dohodek, ki ga posameznik premore. Imetnik pomeni, da ima nekdo v lasti določene dobrine. Dohodek pa se nanaša na tisto, kar pridobivajo.
- družbenega ugleda (za človekovo samopodobo zelo pomemben. Družben ugled je viden tudi navzven. Zaznamuje ga: prostor, okolica, kje živiš, kam hodiš na dopust, vikanje, znamke)

Družbena slojevitost v sodobnih družbah:

To so družbe, ki se zelo hitro spreminjajo. Po 2. svetovni vojni se je razširilo izobraževanje, nastajajo novi poklici, nova znanja, nova delovna mesta. Družbo delimo v tri razrede:

- višji razred (ima najvišje dohodke, ta skupina je majhna)
- srednji razred (drugačen odnos, razmišljanje do dela. Od dela pričakujejo zadovoljstvo, napredovanje, zaslužek. Povečujejo se ekonomisti, pravniki, zdravniki)
- nižji razred (ročne delavce, nekvalificirane delavce)

SPOLNA DIHOTOMIJA

Ženske in dekleta predstavljajo polovico celotne svetovne populacije. 2/3 ljudi na svetu, ki ne znajo pisati in brati so ženske. Obstaja razlika med spolom in spolno vlogo.

Spol se nanaša na značilnosti med moškim in žensko.

Spolna vloga pa ne družbene vloge, ki jih imajo moški in ženske. Spolnih vlog se naučimo in niso rezultat naravnih bioloških razlik.

Socializacija spolnih vlog poteka v družini, šoli, preko medijev.

Družina

Starši pričakujejo od deklet in dečkov drugačno obnašanje. Od dečkov, da so grobi, agresivni, od deklic, da so prijazne, mirne.

Deklice imajo punčke, fantki imajo avtomobilčke. Oblačila so različna.

Učitelji usmerjajo deklice in dečke v različne šolske programe.

Mediji

Poudarjajo dva tipa žensk. Prvi del prikazuje mlado, urejeno, lepo, postavno žensko

Drugi del prikazuje skrbno mati, gospodinjo.

Ženskam se ponujajo kuharski recepti, vzorci za pletenje, nasveti.

Širša družbena kultura

To povezuje vse napisano in izvaja pritisk na ljudi, ki želijo prekiniti s spolnimi vlogami.

Značilnosti gospodinjskega dela:

Neplačano, dolgotrajno, osamljeno, nizko cenjeno, žensko delo

Značilnosti zaposlene ženske:

Mnogo več žensk dela v šolstvu, zdravstvu, administraciji, največ žensk je zaposlenih v tekstilni, obutveni, tobačni, prehrabeni industriji. Ženske so plačane slabše kot moški.

Ženske so zaposleni, doma morajo poskrbeti za družino, obdelujejo zemljo.

Na vodilnem področju je zaposlenih malo število žensk.

RELIGIJA

Ukvarja se s temeljnim vprašanjem človekovega bivanja. Religija skuša razložiti zlasti tista vprašanja, ki jih ne razumemo. Religijo proučujejo različne znanosti:

Psihologija, sociologija, zgodovina.

Vsem religijam je skupno.

- ljudje se družijo v verske skupnosti, ki po svoje izražajo odnos do boga
- imajo svoj nauk o bogu, svetu, človeku
- imajo sklop resnic – sveto knjigo
- imajo svoje obrede in praznovanja
- imajo versko simboliko

Poznamo:

- **monoteistične religije** – ki priznavajo samo enega boga
- **politeistična religije** – priznavajo več bogov

Načini organiziranosti:

- cerkev (rimsko katoliška cerkev)
- sekta (Jehove priče)
- kult (najnižja oblika)
- nova religiozna gibanja (stopnja pripadnosti)

Tipi religij:

- animizem (verovanje v duhove)
- teizem (verovanje v boga)
- politeizem (verovanje v več bogov)
- magija in religija (skupne točke pri obredih)

Kršćanstvo

Bog je stvarnik neba in Zemlje. Poosebljen je kot Oče, Sin in sveti Duh. Deset božjih zapovedi, ljubezen do Boga, posmrtno življenje razume kot vstajanje in kot nesmrtnost.

Islam

Alah je edini bog. Stvarnik neba in Zemlje. Vsakemu narodu je poslal preroka. Islam pomeni vdanost in bog.

Budizem

Veruje v višje sile. Življenje je le premagovanje trpljenja, treba ga je premagati. Večina budistov verjame v novo rojstvo.

Sekta

Je odcep od večje religije. Je majhna, zaprta, verska, psihološka, politična skupina. Napovedujejo konec sveta, prepričani v božje poslanstvo.

Verski dialog – prizadevanje za strpnost med religijami

Verski pluralizem – soobstoj različnih religij na nekem področju, kar zahteva razumevanje

POLITIKA

Politika je dejavnost države in vsaka družbena dejavnost s katero se ureja temeljni položaj človeka in družbenih skupin v posamezni skupini.

Bistvene prvine politike so:

- subjekti
- ideologija
- aktivnost

Politiko raziskuje družboslovna veja – politologija.

Slovenija je suverenost razglasila 25. junija 1991.

Demokratska država temelji na:

- spoštovanju človekovih pravic
- načelu pravne in socialne države
- na parlamentarni obliki
- na delitvi na zakonodajo, izvršilno in sodno oblast

V demokraciji je pomembna volilna pravica. Demokratska je tista državna ureditev, v kateri vsa oblast izhaja iz ljudstva in se izvaja v njegovem interesu.

Politične stranke so v parlamentarni demokraciji tiste politične organizacije, ki delujejo kot posrednik med posameznikom in državo.

Volilec na podlagi programov strank odloča katere stranka ustreza njegovim merilom.

STRUKTURA DRUŽBE

1. DRUŽBENI ODNOSI

So temeljna sestavina družbene strukture. Ljudje moramo vsak dan zadovoljiti številne potrebe. Družbeni odnosi so zelo pomembni saj predstavljajo začetek vseh odnosov v družbi.

Družbeni odnosi so:

- združevalni (skupni interesi, potrebe. Vsak dan je potrebno veliko sodelovanja, prilagajanja. Pri sodelovanju je pomembna še enakopravnost med sodelujočimi).

- razdruževalni (odnosi tekmovanja, nasprotovanja, konfliktni odnosi. Posamezniki se zavzemajo za nek cilj, ki ni dosegljiv. V odnosu nasprotovanja skušajo nasprotnika onemogočiti. Konflikti pa predstavljajo najbolj zaostreno obliko odnosov, ki privede včasih do vojne).

2. DRUŽBENE VLOGE

Družbene vloge lahko opredelimo kot celoto pravil, norm določeni kulturi, ki so splošno priznane in sprejete. Nanašajo se na obnašanje osebe v družbi. Vsak ima v družbi določeno mesto oz. položaj.

3. DRUŽBENI STATUS

Z tem izrazom označujemo različno razvrščene in vrednotene družbene položaje. Povezan je z ekonomskimi dobrinami, družbeno močjo, stopnjo ugleda, spoštovanjem.

Pripisani družbeni status: so položaji, ki se prenašajo iz generacije v generacijo. Posameznik jih je prenesel od svojih prednikov. Pomembno je družinsko poreklo, starost, spol.

Pridobljeni družbeni status: odvisni od prizadevanj, znanja, sposobnosti, delavnosti. Odvisni od prizadevanj, uspešnosti.

4. DRUŽBENE SKUPINE

Ljudje zadovoljujejo svoje potrebe v različnih družbenih skupinah.

Družbeno skupino sestavljata najmanj dva ali več predstavnikov. Za nastanek in obstoj družbenih skupin je najpomembnejša notranja povezanost.

Dejavniki notranje povezanosti so:

Skupna dejavnost, občutek pripadnosti, skupna stališča, vrednote.

Poznamo:

Prisiljene družbene skupine

Prostovoljne

Primarne

Sekundarne

5. DRUŽBENE ORGANIZACIJE

So formalne družbene skupine, v katere se ljudje povezujejo zaradi doseganja skupnih ciljev in zadovoljevanja skupnih potreb.

Značilnosti so, da ima posameznik eno vlogo, organizacije so trajne, v njih obstaja hierhija odnosov, vlog, statusov.

6. DRUŽBENE INSTITUCIJE

S tem označujemo najbolj splošen sistem vlog, odnosov, norm, preko katerih poteka zadovoljevanje potreb. Ljudje izgublamo svobodo. (izobraževalni zavodi, dom za ostarele, občine, davčni uradi).

7. DRUŽBENI SISTEMI

V okviru družbenih sistemov ljudje zadovoljujejo temeljne individualne in družbene potrebe, ki zagotovijo preživetje in razvoj družbe. Družbeni sistemi so manjše ali velike skupnosti kot so narodi in država.

DRUŽINA IN ZAKON

Je najtesneje povezana človekova skupina. Družine je skupina ljudi, ki je v krvnem sorodstvu ali zakonskem sorodstvu.

Značilnosti:

- za večino je to prva skupina – otroci pridobivajo prve izkušnje
- otrok je čustveno povezan z drugimi člani družine
- procesi v socializaciji so različni
- otroci odraščajo v raznih okoljih

Tipi družin:

- razširjena družina (kadar tri generacije živijo pod skupno straho ali zelo blizu)
- nuklearna družina (kadar 2. generaciji živita skupaj, vezi z drugimi sorodniki so rahli)

Tipi zakonske zveze:

- monogamija (zakonska zveza med enim moškim in žensko)
- poligamija (zveza med enim moškim in dvema ali več ženskami)
- poliandrija (zveza med žensko in dvema ali več moškimi)

Danes v svetu obstajajo različni življenjski stili:

- upadanje tipične družine, ker je hitro naraščanje razvez, življenje izven zakonske zveze, zakon brez otrok
- porast družin z enim staršem

ŠOLA IN IZOBRAŽEVANJE

Smisel življenja si moramo najti sami.

Vse življenje naj bi se učili, učenje je postalo vseživljenjska dejavnost. Ko ljudje načrtno pridobivajo znanje, ki je nekje shranjeno se izobražujejo. Poznamo izobraževanje v šoli, na daljavo, na delu, univerza za tretje življenjsko obdobje, neformalno izobraževanje, enajsta šola pod mostom.

ETNIJA – LJUDSTVO, NAROD

Ljudstvo, narod, nacije so etnične skupine.

Etnične skupine štejemo med globalne družbene skupine, zaradi katerih posamezniki zadovoljujejo svoje potrebe.

Dejavniki oblikovanja etničnih skupin so:

- skupna kultura
- skupna religija
- skupno ozemlje
- politična organiziranost

Ljudstvo je etnična skupina na višji stopnji družbenega razvoja

Narod so različne etnične skupine, ki imajo skupen izvor

Nacija pomeni, da ima narod politično oblast nad določenim ozemljem.

Etnična manjšina so manjšine, ki so znotraj države v podrejenem položaju.

Nacionalizem lahko pomeni osvoboditev izpod jarma, lahko pa pomeni agresivnost proti drugemu narodu. Ksenofobija je odpor do tujcev. Rasizem pripisuje beli rasi lastnosti, ki prekašajo vse druge rase in naj bi zavladala nad svetom. Nacizem je oblika fašizma kot skrajno agresivno gibanje in političnega sistema.

Antisemitizem je sovražno razpoloženje do Židov.

DRUŽBENE SPREMEMBE - MODERNIZACIJA

Za družbene spremembe se je v sociologiji uveljavil izraz modernizacija.

Njihova temeljna značilnost je rast, ki nenehno preoblikuje vse obstoječe načine in oblike človekovega življenja.

Kot nasprotje modernim družbam postavljamo tradicionalne družbe, ki se med seboj razlikujejo.

Modernizacija pomeni določeno vrsto družbenih sprememb in sicer prehod iz tradicionalne v moderno družbo.

Industrializacija je pomemben proces, ki ga sociologiji postavljajo v ospredju pri prehodu iz tradicionalne v moderno družbo.

Urbanizacija je povezana z industrializacijo. Z nastajanjem mest, gibanjem prebivalstva k življenju v mestih. V sodobnih družbah večina živi v mestih.

Pozitivno:

Večja svoboda, različni slogi, različne potrebe

Negativno:

Brezosebnost, pomanjkanje medčloveških odnosov, osamljenost

DRUŽBENA GIBANJA

Življenje je vse hitrejšo, ljudje se soočajo s stresi, življenjske vrednote se spreminjajo, ljudje so odtujeni, osamljeni.

Delavsko gibanje

Borilo se je za boljše življenje delavcev in za politične pravice.

Mladinska gibanja

Kazala so razkol med tem kar starejši mislijo.

Rasna gibanja

Močna so bila v ZDA v 60., ko so črnci zahtevali enakopravnost z belci v javnem življenju.

Mirovna gibanja

Zahtevajo razorožitev z jedrskim orožjem pa vse do klasične oborožitve.

Feministična gibanja

Dokazujejo, da so ženske še vedno v podrejenem in neenakopravnem položaju z moškimi.

Duhovna gibanja

Prebuditi hočejo posameznika in ga navdušiti njegov individualni program rasti, v nasprotju s prevladujočo dosedanjimi praksami. Razvijajo tehnike za samozdravljenje ljudi, narave, planeta. Najbolj znana duhovno gibanje je joga.

KAKOVOST ŽIVLJENJA, VREDNOTE, STIL

Danes je veliko drugače kot so živeli naši predniki. Nova doba je prinesla nove vrednote.

V preindustrijski družbi imajo največ veljavne simbolične vrednote: čast, religija, slava, boj.

V industrijski družbi so vrednote: razum, korist, napredek, nacija, tekmovalnost

V postindustrijski družbi so vrednote: znanje, ustvarjalnost, umetnost, duhovne vrednote.

Posebna vrednota je prosti čas.

Življenjski stil je ustavljen način zadovoljevanja človekovih potreb, odvisen od človekovih vrednot in družbene skupine, ki ji pripadaš.

TOKSIKOMANIJA

To je stanje občasnega ali kroničnega jemanja naravnih in sintetičnih drog. Droga je sredstvo, ki zaradi svoje kemične sestave in delovanja na organizem spreminja počutje, mišljenje, vedenje.

Male toksikomanije
Velike toksikomanije

Uživanje drog pomeni nevarno jemanje nelegalnih snovi.

V nekaterih družbah se velika količina alkohola in močno kajenje na splošno prištevata med zlorabe mamil.

V Indiji je hašiš snov za katero verjamejo, da človeku pomaga najti pot do razumevanja.

Alkohol je mamilo, ki povzroča telesno zasvojenost. Je nevaren, povzroča škodo,

EKOLOGIJA

Ekološka kriza, porušeno ravnovesje med človekom in naravo je nujna posledica nenehne industrijske rasti. Obremenjevanju z odpadki se narava odzove z maščevanjem.

Ena najhujših oblik poseganja v ekosisteme je krčenje gozdov. V mestih dihamo umazan zrak, skrbi nas pitna voda, v podtalnice se stekajo strupene snovi, ki smo jih ljudje odložili na neprimernem mestu, kjer jih spere dež.

Okolja pa ne ogroža le industrija. Hrana, pločevinke, vožnja z avtom, neomejene količine vode. Zelo potratni smo z energijo.